

Екологічна політика та природокористування

УДК 332.1:502/504:334.012.74
JEL R38

М. П. Бутко, А. С. Петровська

Методичні підходи до екологізації просторового розвитку в умовах децентралізації владних повноважень

Обґрунтовано теоретичні аспекти та методичні підходи до оцінювання сутнісного пізнання процесів екологізації просторового розвитку регіонів, враховуючи новий курс розумного і збалансованого зростання. Актуалізовано вагомість траєкторії сталого розвитку територіальних громад та інших таксономічних одиниць в умовах курсу держави та децентралізації процесів управління суспільними системами. Запропоновано методіку оцінювання рівня розвитку територіальних громад в умовах інституціональних змін.

Ключові слова: просторовий розвиток, просторова система, індикатори, екологізація, децентралізація.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення сталого розвитку спрямована на гармонізацію соціальної, економічної та екологічної сфер суспільного розвитку. Однак, попри її актуальність, серед вітчизняних науковців немає єдності щодо розуміння проявів сталості передусім на рівні територіальних громад та, як наслідок, недостатньо вивченою залишається проблема визначення базових принципів і методів саме екологізації просторового розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Питання просторового розвитку, засновниками якого вважаються А. Вебер, В. Кристаллер, А. Льюш, У. Ізард, Б. Родоман, не є абсолютно новим напрямом економічних та економіко-географічних досліджень. Подальше дослідження проблем сталого просторового розвитку, визначення їх критеріїв і параметричних характеристик стану регіональних господарських систем знайшло своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних учених: І. Александрова, І. Ансоффа, І. Бистрякова, В. Вернадського, С. Вовканича, В. Гейця, З. Герасимчук, Е. Геккеля, Л. Горошкова, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Т. Ділліка, Л. Купінець, С. Кравціва, Т. Пепи, О. Попова, І. Сторонянської, В. Сукачова, Ю. Туниці, Л. Чернюк, М. Хвесика, С. Шульц, С. Шварца. Ними враховувались економічні, соціальні чи екологічні підходи до оцінювання рівня розвитку регіонів. Водночас поза увагою залишаються сучасний стан і перспективи функціонування окремих міст, сіл, селищ та об'єднаних територіальних громад з позиції екологізації просторового розвитку.

Мета статті. Саме тому метою статті є обґрунтування методичних підходів до екологізації просторового розвитку в Україні на сучасному етапі державотворення, котрий характеризується посиленням процесів децентралізації владних повноважень.

Основні результати дослідження. Узагальнюючи теоретичні погляди про сутність екології як науки про взаємозв'язки з довкіллям, під екологізацією ми розуміємо процес послідовного впровадження технічних, технологічних та управлінських інновацій, котрі дають змогу підвищити ефективність використання природних ресурсів у складі продуктивних сил з одночасним збереженням і поліпшенням стану навколишнього середовища на усіх таксономічних рівнях.

Стратегія суспільного розвитку як відповідь на виклик глобальної природно-господарської трансформації була сформульована у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища, де було прийнято історичне рішення про зміну парадигми поступу всього світового співтовариства,

© М. П. Бутко, А. С. Петровська, 2018.

яке дає напрям гармонізації відносин людини з довкіллям і збереженням навколишнього природного середовища для нинішнього й майбутніх поколінь [1]. Це безпрецедентне рішення глав урядів і лідерів 179 країн було обумовлено прогнозованою глобальною катастрофою, що може вибухнути вже в XXI ст. і призвести до загибелі всього живого на планеті.

На цій конференції була прийнята Світова програма дій «Порядок денний на XXI століття» задля подальшого впровадження засад сталого розвитку в країнах світу. Документ передбачає, що забезпечення сталого розвитку насамперед є обов'язком національних урядів згідно з принципом спільної, але диференційованої відповідальності і потребує розроблення національних програм і відповідної політики [2].

На 21-й конференції сторін Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату було прийнято нову міжнародну кліматичну угоду – Паризький договір, за яким розвинуті країни та ті, що розвиваються, впроваджуватимуть заходи, спрямовані на боротьбу зі зміною клімату. Цією угодою встановлюється довгострокова мета – до кінця нинішнього століття досягти балансу між антропогенними викидами та природними поглиначами парникових газів [3].

Паризький договір приходить на зміну Кіотському протоколу, підписаному 1997 р., у якому Україна взяла активну участь. Він набере чинності з 1 січня 2021 р. після ратифікації не менш як 55 державами, обсяг викидів парникових газів яких становить щонайменше 55% від загальносвітових [3].

З 2020 р. усі країни мають розпочати процес підготовки національної політики з адаптації, яка має включати оцінку наслідків і вразливості країни до кліматичних змін, враховуючи національні пріоритети. Увага має приділятися вразливим верстам населення, містам та екосистемам. Періодично такі адаптаційні плани мають переглядатися та оновлюватися [4].

Відповідно до критеріїв поділу країн у системі ООН, Всесвітнього Банку та ОЕСР до розвинених належать країни з певним рівнем ВВП на людину. Це ЄС, США, Канада, Австралія тощо. Інші країни можуть надавати допомогу добровільно.

Розвинуті країни ще раз підтвердили своє зобов'язання до 2020 р. з мобілізації кліматичного фінансування в розмірі 100 млрд дол. США на рік. На період після 2020 р. країни мають прийняти нову збільшену колективну ціль з кліматичного фінансування. Допомога країнам буде надходити через Всесвітній екологічний фонд і Зелений кліматичний фонд.

Генеральна Асамблея ООН заснувала в 1992 р. Комісію зі сталого розвитку, за підсумками роботи якої згодом були прийняті надзвичайно важливі рішення та запропоновані 134 індикатори сталого розвитку, розділені на такі основні групи [5]:

1. Група соціальних індикаторів – боротьба з бідністю; демографічна динаміка і стан; поліпшення освіти, поінформованості і виховання суспільства; захист і поліпшення здоров'я людей; поліпшення розвитку поселень.

2. Група економічних індикаторів – міжнародна кооперація для прискорення сталого розвитку і пов'язана з цим місцева політика; зміна характеристик споживання; фінансові ресурси і механізми; передача екологічно чистих технологій, співробітництво і створення потенціалу.

3. Група екологічних індикаторів – збереження якості водних ресурсів і забезпеченість ними; захист морів і прибережних територій; комплексний підхід до планування і раціонального використання земельних ресурсів; раціональне управління вразливими екосистемами, боротьба з опустелюванням і посухами; сприяння веденню сталого сільського господарства і розвитку сільських районів; боротьба за збереження лісів; збереження біологічної розмаїтості; екологічно безпечне використання біотехнологій; захист атмосфери; екологічно безпечне управління твердими відходами і стічними водами; екологічно безпечне управління токсичними хімікатами; екологічно безпечне управління небезпечними відходами; екологічно безпечне управління радіоактивними відходами.

4. Група інституціональних індикаторів – облік питань екології і розвитку в плануванні і управлінні для сталого розвитку; національні механізми і міжнародне співробітництво для створення потенціалу в країнах, що розвиваються; міжнародний інституціональний порядок; міжнародні правові механізми; інформація для прийняття рішень; посилення ролі основних груп населення.

Проте зазначені критерії оцінки сталості просторового розвитку є актуальними лише на загальнодержавному рівні, натомість стратегія децентралізації управлінських повноважень здійснюється через посилення відповідальності територіальних громад і їх субнаціональних формувань за збалансований розвиток і комплексний розвиток відповідних територій [6].

Адже земля, більшість водних джерел, ліси, заповідники, екосистеми, стаціонарні забруднювачі повітряного простору, побутові та промислові відходи формуються за місцем проживання людей, тому і управлінські рішення за охорону довкілля і раціональне природокористування мають формуватися і реалізовуватися саме на територіальному рівні, тобто в об'єднаних громадах міст, сіл, селищ, районів та областей.

Узагальнюючи чинну практику оцінювання стану господарських систем на мезорівні та базуючись на сучасних засадах регіональної політики у країнах-членах ЄС, вважаємо за доцільне модернізувати на нових методологічних засадах (рис. 1) процес управління просторовим розвитком, під яким розуміємо комплекс організаційних заходів управління елементами і зв'язками територій, систему дій, направлених на оптимізацію просторових змін [7]. На нашу думку, принципи мають бути структуровані за критеріями впливу на становлення, функціонування і модернізацію просторових систем.

Як свідчить теорія розвитку всяких систем, у тому числі просторових, методологічні підходи до них базуються на системі принципів, котрі визначають загальноприйняті правила дій і властивостей господарських систем в умовах децентралізації владних повноважень.

На перший погляд, викладення та опис сутності принципів становлення просторових систем може виглядати загальним повторенням усіх відомих наукових положень, оскільки господарські комплекси уже реально сформувались, а запропоновані правила є загальновідомими.

Проте в сучасних реаліях змінюється конфігурація суспільних систем, оскільки об'єднані територіальні громади змінюють наявний адміністративно-територіальний устрій, а звідси склад діючих господарських систем.

Окрім того, у попередній суспільній системі природні ресурси розглядались як загальнонаціональне багатство, хоча вони є сучасною формою існування природно-антропогенної територіальної соціо-еколого-економічної системи. Таке твердження обумовлене концептуальним баченням творчої людини як основного користувача і активного трансформатора природних ресурсів, якщо залучати їх в господарський обіг, перетворюючи їх по суті у форму просторового багатства [8].

Принципи функціонування просторових систем доцільно розглядати з інноваційних підходів, які притаманні концепту наноелектроніки. При цьому, керуючись сучасними науковими поглядами, що саме на локальному рівні первинним ланцюгом господарювання є не підприємство, а власне людина як економічний агент [8]. Це і є тим найважливішим ресурсом, який має бути задіяним в умовах децентралізації управління задля активізації інвестиційної діяльності, розвитку підприємництва, особливо у сфері «зеленої» і «синьої» економіки, створення своєрідних економічних каркасів, для створення нових робочих місць, сталого функціонування просторових господарських систем [8; 9].

Принципи модернізації просторового розвитку через задіяння екологізаційних чинників базуються на тому, що саме природні ресурси здатні змінити підходи до системної організації процесу господарювання, передусім на рівні територіальних громад. Адже саме земельні, водні, лісові, мінерально-сировинні та екосистемні

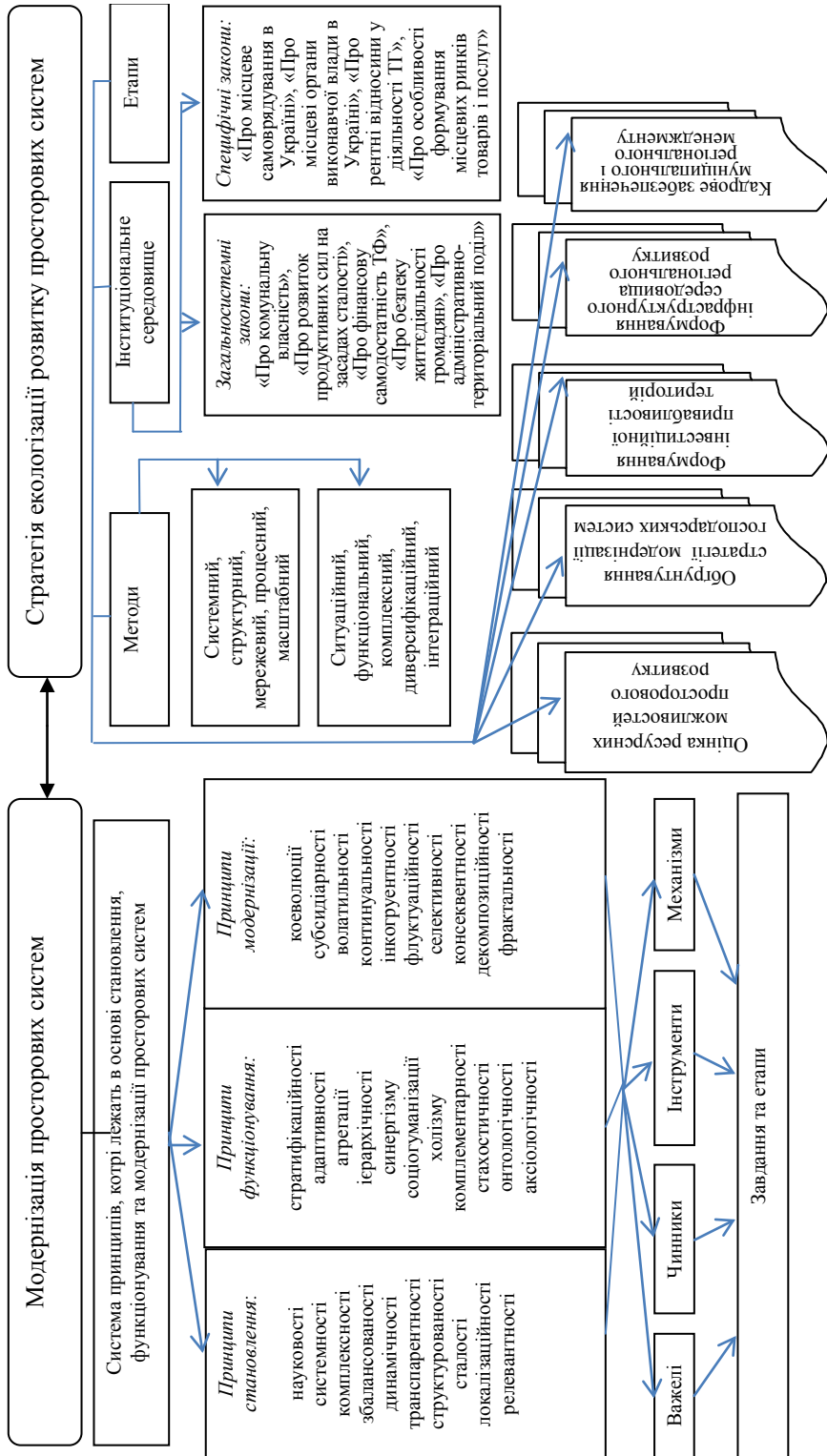

Рис. 1. Методологічні засади екологізації просторового розвитку

Розроблено авторами.

ресурси за певного рівня розвитку продуктивних сил можуть бути використані в економічній діяльності як природний капітал для забезпечення потреб громади, регіону, держави, завдяки декомпозиції ресурсної бази та децентралізації управління її використанням.

Оцінка природного багатства України, проведена ДУ «Інститутом економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», засвідчила, що його сукупний розмір перевищує 1063 млрд грн, а структурні та компонентні характеристики виділяють у складі держави п'ять груп регіонів [8, с. 53].

Тому, з огляду на глибоку просторову стратифікацію природного багатства України, вважаємо за доцільне провести таке ж оцінювання природних ресурсів на рівні територіальних громад, оскільки кожна з них має ті чи інші ресурси, котрі у поєднанні з наявними господарюючими суб'єктами формують територіальний економічний базис. Ця робота має бути тісно пов'язана з інституціональним забезпеченням прав власності на ті ресурси, які розміщені на території місцевої чи об'єднаної територіальної громади. Ідеться про формування правових засад щодо користування, управління і, що особливо важливо, привласнення доходу від надання дозволів на використання окремих видів ресурсів, а також володіння, тобто виняткового фізичного контролю над ресурсами. Не менш вагомими є правові гарантії щодо їх безпечної використання та відповідальності за нанесену шкоду громаді, яка можлива внаслідок ігнорування чи відхилення від регламентованого порядку задіяння ресурсів у господарській обіг.

Спираючись на практику функціонування територіальних громад, вважаємо, що іншими інституційними змінами удосконалення методів формування і реалізації стратегії розвитку просторових систем і належного кадрового забезпечення регіонального і муніципального менеджменту, суттєво змінить характер продуктивних сил і зробить їх інвестиційно привабливими, що надзвичайно актуально в контексті євроінтеграційного поступу нашої держави.

Окрім принципів і методичних підходів до екологізації просторового розвитку, важливими складниками методології є формування системи індикаторів, котрі дозволяють оцінити тенденції і динаміку цих процесів, а також ефективність заходів задля забезпечення сталого економічного розвитку щодо децентралізації управління та розроблення сценарних прогнозів. З огляду на те, що індикатор сталого розвитку – це показник, який базується на первинних даних і дозволяє робити висновки про стан або зміни економічної, соціальної або екологічної змінної, керуючись світовою практикою, вважаємо, що у складі цих показників мають домінувати індекси.

У практиці наукових досліджень виділяють два підходи до побудови індексів та індикаторів [10; 11]:

Розрахунок системи індикаторів, за допомогою яких можна робити висновок про окремі аспекти розвитку окремих територій.

Побудова інтегральних, агрегованих індексів, за допомогою яких можна робити висновок про комплексний просторовий розвиток. Основна складність при агрегуванні інформації в індекси полягає у визначенні вихідних даних.

Індикатори сталості мають задовольняти такі основні критерії: мати можливість використання на макрорівні в національному масштабі; поєднувати екологічні, соціальні та економічні аспекти; бути гранично ясними і мати однозначну інтерпретацію; мати кількісне вираження; спиратися на наявну систему національної статистики і не вимагати значних витрат для збору інформації та розрахунків; бути репрезентативними для міжнародних зіставлень; мати можливість оцінки у тимчасовій динаміці та ін. [11].

На нашу думку, одна з найповніших за охопленням систем індикаторів сталого розвитку розроблена Комісією ООН зі сталого розвитку, що включає такі аспекти:

- соціальні;
- економічні;

- екологічні (включаючи характеристики води, суші, атмосфери, інших природних ресурсів, а також відходів);
- інституціональні (розвиток державних і приватних інститутів та інституцій).

При цьому, враховуючи цільову спрямованість, індикатори поділено на три категорії:

- індикатори рушійної сили, котрі характеризують людську діяльність, процеси і характеристики, які впливають на сталий розвиток;
- індикатори стану, що характеризують поточний стан різних аспектів сталого розвитку;
- індикатори реагування, які дозволяють здійснювати політичний чи якийсь інший спосіб реагування задля зміни поточного стану [12].

Широко визнаними вважаються системи індикаторів Організації економічного співробітництва і розвитку (далі – ОЕСР) та Світового банку. В основі екологічних індикаторів ОЕСР лежить модель «тиск – стан – реакція», що виявляє причинно-наслідкові зв'язки між економічною діяльністю та екологічними і соціальними умовами та допомагає особам, що приймають рішення, і громадськості побачити взаємозв'язок цих сфер і виробити політику для вирішення проблем, що виникають. Індикатори світового розвитку, що розраховуються Світовим банком, згруповані за шістьма темами: світовий огляд, населення, навколишнє середовище, економіка, держава і ринки, глобальні зв'язки. Статистичний збірник Світового банку за 2014 р. містить понад 1000 соціально-економічних показників за 216 економіками світу. Крім систем індикаторів сталого розвитку, використовують також окремі інтегральні показники сталого розвитку: індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index); індекс «живої планети» (Living Planet Index); індекс екологічної стійкості (Environmental Sustainable Index); індекс реального прогресу (Genuine Progress Indicator) [12].

Важливим критерієм для будь-якої системи є можливість її обліку. Система еколого-економічного обліку, метою якої є врахування екологічного чинника в національній статистиці, була запропонована Статистичним відділом Секретаріату ООН у 1993 р. [13].

Показник «істинних заощаджень національних ресурсів» був запропонований Світовим банком [13]. Справжні заощадження – це швидкість накопичення національних заощаджень після належного обліку виснаження природних ресурсів і збитку від забруднення навколишнього середовища [13].

Концепція «істинних заощаджень» тісно пов'язана зі спробою нового підходу до вимірювання національного багатства країн [13]. Світовим банком розраховані величини природного, виробленого (фізичний або штучний) та соціального капіталів, а також їх частка в сукупному національному багатстві країни. Так, частка природного капіталу в національному багатстві в середньому для понад 100 країн світу становить 2-40%, частка людського капіталу – 40-80%. Крім того, у розвинених країнах частка природного капіталу в національному багатстві в середньому не перевищує 10%, у той час як частка людського капіталу становить понад 70%. Для багатьох країн з низькими доходами на одну особу питома вага сільськогосподарського компонента в природному капіталі становить 80%, у той час як у країнах з високими доходами цей показник не перевищує 40%.

Своєю чергою розрахунок показника дійсних заощаджень враховує такі складові [14]:

$$ДЗ = (ВВЗ - А) + ВУ - ВПП - ЗЗНС, \quad (1)$$

де: ДЗ – показник дійсних заощаджень;
ВВЗ – валові внутрішні заощадження;
А – амортизація;

- $VУ$ – витрати на утворення;
 $VПР$ – величина виснаження природних ресурсів;
 $ЗЗНС$ – збиток від забруднення довкілля.

Американські вчені Кобб і Делі запропонували методику розрахунку індексу стійкого економічного добробуту, тим самим здійснивши вагомий внесок у вирішення проблеми оцінювання сталості розвитку. Цей індекс є величиною ВВП (ВРП) на одну особу за вирахуванням суми витрат на соціально-економічні й екологічні чинники [14]:

$$ІСЕД = ВВП(ВРП) - (СЕВ + ЕВ), \quad (2)$$

- де: $ІСЕД$ – індекс стійкого економічного добробуту;
 $ВВП (ВРП)$ – валовий внутрішній (регіональний) продукт на одну особу;
 $СЕВ$ – соціально-економічні витрати;
 $ЕВ$ – екологічні витрати.

Розраховуючи індекс сталого економічного добробуту, у складі екологічних витрат враховують такі змінні, як вартість забруднення води, повітря, шумового забруднення, втрата сільськогосподарських земель, компенсації майбутнім поколінням за втрату невідновлюваних джерел.

Українськими науковцями ННК «Інституту прикладного системного аналізу», НАН України та Національного технічного університету «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського» МОН України розроблена методика сталого розвитку країни, особливістю якої є те, що під час її використання передбачається проведення обліку показників не тільки традиційних для цієї тематики економічної, соціальної та екологічної сфер, але також розвиненості сфери інфраструктури інновацій, що в сучасних умовах є актуальним. Для того, щоб урівноважити важливість кожної сфери сталого розвитку, пропонується залучити в модель розрахунку індексу сталого розвитку п'ять початкових показників з кожної сфери.

Оскільки показники виражаються в різних одиницях вимірювання, постає проблема створення загальної системи координат. Для цього можуть бути використані такі формалізовані підходи [14]:

$$A_{ij} = \frac{x_{ij} - \min(x_{ij})}{\max(x_{ij}) - \min(x_{ij})}, \quad (3)$$

$$A_{ij} = \frac{(\max(x_{ij}) - x_{ij})}{\max(x_{ij}) - \min(x_{ij})}, \quad (4)$$

- де: A_{ij} – стандартизоване значення j -го показника за i -й рік;
 x_{ij} – нестандартизоване значення j -го показника за i -й рік;
 $\max(x_{ij})$ – значення j -го показника за i -й рік, прийняте за максимум;
 $\min(x_{ij})$ – значення j -го показника за i -й рік, прийняте за мінімум.

Втіленням інтегрального показника є геометричне середнє узагальнених економічних, соціальних, екологічних, інфраструктурних та інноваційних показників [14]:

$$K_{int} = \sqrt[5]{K_{економ} \times K_{соц} \times K_{еколог} \times K_{inf} \times K_{инновац}}, \quad (5)$$

де: K_{int} – інтегральний показник сталого розвитку.

Ця формула враховує рівнозначність усіх елементів сталого розвитку.

У випадку, якщо спостерігатиметься приріст значень інтегральних показників у динаміці, можна говорити про те, що розвиток має характеристику стійкості. Інакше кажучи, має виконуватись така нерівність:

$$k_{int}(t+1) > K_{int}(t), \quad (6)$$

де: $K_{int}(t+1)$ – значення інтегрального показника сталого розвитку в базовому періоді;

$K_{int}(t)$ – значення інтегрального показника сталого розвитку в попередньому періоді.

Відсутність приросту свідчить про нестійкість просторового розвитку. Разом з аналізом значень інтегральних показників доцільно досліджувати динаміку узагальнюючих показників, що характеризують стан просторової сталості з тим, щоб усвідомити, за рахунок чого в конкретному періоді відбувся позитивний або негативний приріст інтегрального показника.

Перевагами цієї методики є уніфікація вимірювальної бази, яка дає можливість у єдиному ланцюзі аналізувати показники, що оцінюються в різних одиницях вимірювання, а також облік, окрім економічних, соціальних і екологічних показників, індикаторів інноваційної та інфраструктурної сфер, що свідчить про широту охоплення сфери дослідження і надає інтегральному показнику високого рівня значущості.

Вважаємо, що зазначену методику можна використовувати лише для дослідження ступеня сталого розвитку просторових систем макро- та мезорівнів. Водночас вона є дещо застарілою, оскільки не містить критеріїв оцінювання рівня екологізації регіонального розвитку, що особливо актуально в умовах децентралізації владних повноважень.

На нашу думку, на субрегіональному, а тим більше на рівні територіальних громад, слід передусім започаткувати чітко визначене і регламентоване право управління економічними ресурсами, зосередженими на їх територіях, як природні активи, тобто джерела доходів.

Цьому має передувати ретельна інвентаризація всіх видів природних активів, їх бонітет і грошова оцінка, що дозволило б сформувати нормативні значення використання просторових ресурсів кожної територіальної громади через рівень її бюджетної самодостатності.

За таких обставин у територіальній громаді з'явилися би можливості для використання природних активів. Ми поділяємо думку провідних учених ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» [8], що на першому етапі децентралізації у бюджетній сфері мають переважати субсидіарні, фіскально-податкові та концесійні інструменти, притаманні приватно-державному партнерству; на другому етапі, пов'язаному з розплануванням повноважень територіальних громад, стають важливими, окрім зазначених, також квазіподаткові інструменти, шляхом створення корпорацій з управління природними ресурсами; на третьому, деволуційному етапі перетворень, формуються прибуткові утворення кластерного типу, котрі беруть на себе відповідальність за ефективне використання природних активів (мають домінувати парафіскальні та дивестиційні інструменти).

У межах діючої практики управління процесами регіонального розвитку на рівні територіальних громад не розраховуються і не аналізуються параметри їх екологізації, хоча за умов децентралізації процесів управління потреба загалом суттєво зростає.

Враховуючи ступінь зайнятості економічно активного населення, особливо на рівні депресивних і слабозрозвинутих територій, активізацію трудової міграції, особливо молоді, узагальнюючим показником рівня екологічного стану територіальної громади мала б стати кількість новостворених робочих місць, високопродуктивність і привабливість за характером та оплатою праці.

У сфері охорони довкілля та раціонального природокористування, на нашу думку, доцільно запровадити моніторинг рівня забрудненості населених пунктів і поводження з відходами життєдіяльності населення та виробництва.

Для комплексного оцінювання стану розвитку територіальних громад як основної ланки стратифікованого просторового ландшафту України пропонуємо запровадити такий критерій оцінки, як субрегіональний індекс екологізації, що мав би розраховуватись за формулою:

$$J = \frac{\sum (ВДВ_з + ВДВ_в + ВДВ_л + ВДВ_е)}{ВРП}, \quad (7)$$

де: J – індекс просторової екологізації;
 $ВДВ_з$ – валова додана вартість від використання земельних ресурсів;
 $ВДВ_в$ – валова додана вартість від використання водних ресурсів;
 $ВДВ_л$ – валова додана вартість від використання лісових ресурсів;
 $ВДВ_е$ – валова додана вартість від використання екосистем;
 $ВРП$ – валовий регіональний продукт.

Базою для індексу могла б стати статистична інформація, яка формується класичним методом опитувань. Він міг би стати своєрідним маркером інвестиційної привабливості конкретної територіальної громади та завданням для системи виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо вжиття заходів до комплексного і збалансованого розвитку всіх таксономічних одиниць держави.

Висновки. В умовах поглиблення процесів глобалізації та інтеграції ефективне управління регіональним розвитком стає вагомим чинником модернізації продуктивних сил держави загалом. За цих обставин особливої уваги заслуговують проблеми екологізації просторового розвитку. Політичний курс на децентралізацію владних повноважень потребує посиленої уваги до раціонального природокористування та охорони довкілля з боку місцевих органів виконавчої влади, особливо органів місцевого самоврядування.

Удосконалення процесів управління процесами сталого просторового розвитку на засадах людиноцентризму вимагає перегляду методичних підходів до оцінки впливу екологізації на ступінь модернізації продуктивних сил України.

Список використаних джерел

1. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию, принятая Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 г. URL: <http://www.un.org/ru/documents>
2. Повестка дня на XXI век, принятая Конференцией ООН по окружающей среде и развитию. Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 года. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901894820>
3. Паризька кліматична угода: шляхи реалізації. *Голос України*. 23.04.2016. URL: <http://www.golos.com.ua/article/267759>
4. *Національна парадигма сталого розвитку України* / ред. Б. Є. Патон. К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
5. Сталій розвиток як парадигма суспільного зростання XXI ст. *Географічний калейдоскоп*: сайт. 2009. URL: <http://www.geograf.com.ua/kaleidoscope/galleries/view-photo/19/273>
6. *Місцевий розвиток за участі громади*: монографія. У 2 т. Том 1. Теоретичні основи сталого місцевого розвитку, орієнтованого на громаду / ред. Ю. М. Петрушенко. Суми: Університетська книга, 2013. 354 с.

7. Павлюк Ю. Ю. Просторовий розвиток регіонально-економічних систем. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: економічні науки*. 2011. Вип. 2 (53). С. 42-47. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1868.pdf>
8. Хвесик М. А., Быстряков И. К., Клиновой Д. В. Пространственная организация и направления использования природного богатства Украины. *Экономика Украины*. 2016. № 7(648). С. 46-65.
9. *Сталий розвиток регіонів України* / ред. М. З. Згуровський. К.: НТУУ «КПІ», 2009. 197 с.
10. Тарасова Н. П., Кручина Е. Б. Индексы и индикаторы устойчивого развития. *Устойчивое развитие: природа – общество – человек: материалы международной конференции*. Т. 2. Москва, 2006. С. 127-144. URL: <http://www.ustoichivo.ru/i/docs/18/tarasova.pdf>
11. Седов С. Б. Концепция устойчивого развития и индикаторы устойчивого развития. *Труды СГА*. 2009. № 2. С. 71-97.
12. Кожухова Т. В. Индекс розвитку людського потенціалу як індикатор для визначення напрямків міжнародного фінансування програм сталого розвитку. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 2. С. 43-48. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=36>
13. Пиріков О. В. Індикатори та системи сталого розвитку: теорія та практика. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4026>
14. Горяня І. В. Формування методики оцінювання сталості розвитку регіонів. *Економічний аналіз: зб. наук. пр.* 2013. Т. 14, № 1. С. 59-63.

References

1. Rio-de-Zhaneysrskaya deklaratsiya po okruzhayushchey srede i razvitiyu [Rio Declaration on Environment and Development]: Adopted by the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro (1992, Jun 03-14). Retrieved from <http://www.un.org/ru/documents> [in Russian].
2. Povestka dnya na XXI vek [Agenda 21]: Adopted by the United Nations Conference on Environment and Development, Rio-de-Zhaneyro (1992, Jun 03-14). Retrieved from <http://docs.cntd.ru/document/901894820> [in Russian].
3. Paryz'ka klimatychna uroda: shlyakhy realizatsiyi [Paris Climatic Agreement: Implementation Ways]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine* (2016, Apr 23). Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/267759> [in Ukrainian].
4. Paton, B. Ye. (Ed.) (2012). *Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrayiny [National paradigm of sustainable development of Ukraine]*. Kyiv: Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Stalyy rozvytok yak paradyhma suspil'noho zrostantannya XXI st [Sustainable development as a paradigm of social growth in XXI century] (2009). *Heohrafichnyy kaleydoskop [Geographic Kaleidoscope]*: Website. Retrieved from <http://www.geograf.com.ua/kaleidoscope/galleries/view-photo/19/273> [in Ukrainian].
6. Petrushenko, Yu. M. (Ed.) (2013). *Mistsevyy rozvytok za uchasti hgromady [Local community development]*: (Vols. 1-2): Vol. 1. Teoretychni osnovy staloho rozvytku, oriyentovanoho na hromadu [The theoretical foundations of community-based sustainable local development]. Sumy: Universitetska knyha. [in Ukrainian].
7. Pavlyuk, Yu.Yu. (2011). Prostorovyy rozvytok rehional'no-ekonomichnykh system [Spatial development of regional economic systems]. In *Zbirnyk naukovykh prats' Vinnyts'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya: ekonomichni nauky [Proceedings of Vinnytsia National Agrarian University. Series: Economics]*: Vol. 2 (53) (pp. 42-47). Retrieved from <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1868.pdf> [in Ukrainian].
8. Khvesyk, M. A., Bystryakov, I. K., & Klinovoy, D. V. (2016). Prostranstvennaya organizatsiya i napravleniya ispol'zovaniya prirodnogo bogatstva Ukrainy [Spatial organization and directions of use of natural wealth of Ukraine]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 648(7), 46-65. [in Russian].
9. Zhurovskyy, M. Z. (Ed.) (2009). *Stalyy rozvytok rehioniv Ukrayiny [Sustainable development of the regions of Ukraine]*. Kyiv: National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”. [in Ukrainian].
10. Tarasova, N. P., & Kruchina, Ye. B. (2006). Indeksy i indykatory ustoychivogo razvitiya [Indices and indicators of sustainable development]. *Ustoychivoye razvitiye: priroda – obshchestvo – chelovek [Sustainable development: nature – society – person]*: Proceedings of the international conference: Vol. 2. (pp. 127-144). Moscow, 2006. Retrieved from <http://www.ustoichivo.ru/i/docs/18/tarasova.pdf> [in Russian].
11. Sedov, S. B. (2009). Kontseptsiya ustoychivogo razvitiya i indykatory ustoychivogo razvitiya [The concept of sustainable development and indicators of sustainable development]. *Trudy SGA – Proceedings of the MUH*, 2, 71-97. Retrieved from <http://www.edit.muh.ru/content/mag> [in Russian].
12. Kozhukhova, T. V. (2015). Indeks rozvytku lyuds'koho potentsialu yak indykator dlya vyznachennya napryamkiv mizhnarodnoho finansuvannya proqram staloho rozvytku [Human Development Index as an indicator for determining the directions of international financing of sustainable development programs]. *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnya – Problems and prospects of economics and management*, 2, 43-48. Retrieved from <http://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=36> [in Ukrainian].

13. Pyrikov, O. V. (2013). Indykatory ta systemy staloho rozvytku: teoriya ta praktyka [Indicators and systems of sustainable development: theory and practice]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4026> [in Ukrainian].
14. Horyana, I. V. (2013). Formuvannya metodyky otsynuyannya stalosti rozvytku rehioniv [Formation evaluation methods sustainability of regional development]. In *Ekonomichnyy analiz [Economic Analysis]*: Vol. 14(1) (pp. 59-63). [in Ukrainian].

Butko M. P., Petrovska A. S. Methodical approaches to the ecologization of the spatial development in the conditions of authorities' decentralization.

The problem of providing the sustainable development is aimed at the harmonizing of social, economic and environmental spheres of social development. The purpose of the article is to substantiate methodological approaches to ecologization of spatial development in Ukraine at the present stage of state formation, which is characterized by strengthening of the decentralization authority processes. The article takes into account the new rate of reasonable and balanced growth and proves approaches to the assessment of ecological processes of the region's development. In the conditions of the decentralization of the social systems' management processes, the importance of the trajectory of sustainable development of territorial communities and other taxonomic units has been updated. The methodology for the territorial community's development in the conditions of institutional changes has been approved. The current practice shows that at the level of the territorial communities the parameters of their sustainability are not calculated or analyzed, though, in the conditions of the management processes decentralization it is significantly important. In the field of environmental protection it is expedient to introduce monitoring of the settlements pollution level and to strengthen the control of human waste management. For the comprehensive assessment of the territorial community's development we propose to use such a criterion for evaluation as a sub-regional upgrade index. The base for the index could be statistical information, which is formed by the classical method of surveys. It could become a marker of the investment attractiveness of a particular territorial community and the task for the executive power and local government to take measures for the integrated and balanced development of all taxonomic units of the state. Effective regional development management is the significant factor of the productive forces modernization of the whole state, especially in the conditions of intensified globalization and integration processes. Under these circumstances ecologization problems deserve special attention. Political direction on the authority decentralization demands increased attention from the local authority to the environmental management and environmental protection.

Keywords: spatial development, spatial system, indicators, ecologization, decentralization.

Бутко Микола Петрович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та державної служби Чернігівського національного технологічного університету (e-mail: butko.mykola@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4349-1298>).

Butko Mykola Petrovych – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of management and public service of the Chernihiv National University of Technology.

Петровська Аліна Сергіївна – аспірант кафедри менеджменту та державної служби Чернігівського національного технологічного університету (e-mail: alina777petrovskaya@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4680-6926>).

Petrovska Alina Serhiyivna – Postgraduate of the Department of management and civil service of the Chernihiv National University of Technology.

Надійшло 02.11.2018 р.